

pesmi zlasti med mlajšim občinstvom! Sicer pa čujemo, da je gospod urednik sam že uvidel, da se ne dá izvajati v tem izdanju načelo, da se naj natisne vse, kar se nabere, ampak da je sam izločil neko zbirko kot „kosmato“. Pri tem ga niso mogli voditi drugačni, nego estetični ali moralni nagibi. Prepričani smo, da mu znanstvene korifeje, katere tako laskavo ocenjujejo njegovo delo, v tem ne bodo dale prav. Mi pa vprašujemo le, zakaj ni „Matica“ pri pesmih, ki se imajo razširiti med narod, nastavila višjega, res pesniškega merila?

Sicer pa upamo, da je ta stvarina sedaj končana in da pridejo skoro na vrsto pesmi, ki bodo bolj ustrezale smotrom — „Matičinim“.

Dr. Evgen Lampe.

Pri Jugoslovanih. („Zabavna knjižnica“ XVI. zvezek.) Spisal Josip Lavtižar. To je napis knjigi, ki nam jo je spisal znani potopisec g. J. Lavtižar, da nas seznani z mesti, prebivavci in kraji naših bratov na jugu. Pisca teh vrstic je tem bolj zanimala, ker je sam že napravil to pot in jo ima opisano v rokopisu razen Dubrovnika, Boke Kotorske in Črne gore. Zato tudi izpregovorim nekoliko o njej.

Kam nas vodi g. Lavtižar? Sam nam pove v „Uvodu“, da nas pelje iz Ljubljane preko Zagreba ob Savi mimo Siska do Broda in od tod v Bosno ponosno, v Sarajevo, glavno mesto dežele, iz Sarajeva čez Ivan-planino v Mostar, odkoder hitimo po železnici mimo Metkoviča v Gruž, Dubrovnik in na parniku v Kotor, odkoder se pelje z vozom v glavno postojanko „Črne gore“, v Cetinje in nazaj v Kotor, Dubrovnik, Spljet, Solin, Zader, na Reko in čez Št. Peter v Ljubljano. Lepa pot, kaj ne! Toda motil bi se, če bi mislil da nam potopisec našteva le omenjena mesta! Ne, temveč pisatelj ima povsod odprte oči in ušesa in čuteče srce za svoje brate na jugu. Pripoveduje nam o njih, kako so živeli in se vojskovali, kaj so storili, in kako zdaj živijo in delajo. Nima namena, da bi le mogel reči: Bil sem tu in tam, videl to in ono, — temveč namen njegovega potovanja je bil, kakor sam pravi (str. 27.) „da si razširi duševno obzorje, ali povedano po domače: da bi se kaj naučil“. A mislim, da pravo zadenem, če rečem: Napisal je vse to, da bi tudi druge poučil. In zato vpleta v svoj potopis toliko lepih in zanimih dogodkov iz zgodovine in iz drugih ved, da je veselje čitati njegovo knjigo. Kajpada se je tu in tam vtihotapil kak pogrešek, kateri pa ne jemlje knjigi vrednosti. Pisec omenja o Sisku (str. 31.), da je „dandanes važno trgovsko mesto za žito in les“, a bilo bi boljše, če

bi rekel, da „ni dandanes tako važno“ kakor je bilo nekdaj. Sisek je tudi znamenit v arheološkem oziru. Sarajevo se imenuje „mesto palač“ in je dobilo svoje ime od palače („kaštela“,) katero je dal sezidati Mohamed II. za svojega vojskovanja (str. 68). Na str. 75., kjer se omenja stolnica, bi bilo dobro omeniti, da so stene in strop ozaljšali mojstri Seitz, oče in sin, in Rohden z izvrstnimi kompozicijami in da so slikovita okna, zlasti v prezbitteriju, znamenita, ker so dobro izražene na njih narodne noše. Etnografska skupina, o kateri govori pisec (str. 84.), se mi zdi še zlasti zaradi tega imenitna, ker tu vidiš, česar druge pri mohamedanih videti ne moreš — ker so zaprta vrata vsakemu ptujcu v žensko stanovanje, a Turka brez ženskih si ne moreš misliti, kakor brez kave in tobaka ne!

Ker se dandanes zopet povečuje in povzdiguje Mohamedova vera, bi bilo dobro, da bi g. pisatelj (str. 125. itd.) še več povedal o Mohamedu, o njegovi veri in njeni etiki. Prav govori pisatelj o železnici z Ivan-planine (str. 108.) do Konjica, da ne najdeš njej blizu enake. Vozil sem se pozneje čez Semering, Arlberg in Brenner in Brünig v Švici, pa ta „hercegovski Semering“, kakor sem slišal, da pravijo železnici na zobe iz Konjica do Ivan-planine, me je še bolj očaral z globokimi prepadi in gorskimi vršaci. Konjica ima tri džamije in novo pravoslavno cerkev. Dobro bi bilo tudi omeniti (na str. 111.), da so bili ravno bogomili največ krivi, da je dobil Turek Bosno in Hercegovino v svojo oblast. Zakaj plemstvo je bilo vdano tej ločinki očitno ali skrito, in ko je prišel sovražnik, je izdalo ljudstvo, s katerim ga ni več vezala verska vez. Povsod nas uči zgodovina, da če se vodje tako izneverijo ljudstvu, so na razpolago sovražniku, kadar pride. To je bilo nekdaj in tako nas uči dandanašnja izkušnja.

O frančiškanih (str. 118.) omenimo, da so se oblačili v narodno nošo in so jih ljudje zvali „ujak“, po naše ujec, da so morali dostikrat skrito opravljati svojo službo in da so v njih vrstah znameniti književniki, mej katerimi je največji pesnik osemdesetletni Fra Grga Martić — bosenski Homer.

Norin, rimska Narona, je bilo nekdaj glavno mesto južne Dalmacije in škof. sedež (str. 139.). — Na str. 165. je imenovan Marko Marulić kot duhovnik. Ni bil duhovnik, ampak „vlastelin“ — laik, vender nabožen pisatelj in za tisto dobo eden najimenitnejših mož. (Pr. knjige „Matice Hrvatske“: „Marko Marulić“, „Judita, Zagreb 1901. in „Povjest Hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku“, Zagreb, 1902.) Tudi

o Gunduliću ni vse tako, kot tu beremo, ker novo raziskovanje nas je v marsičem drugače poučilo.

Zanimiv je opis Črne gore in njenih prebivavcev. Kdor nima „Hoičeve knjige“ („Slike iz občega zemljopisa“, 1900), temu bode vse-kako prav došel Lavtizarjev opis, da se seznaniti s temi našimi junaškimi brati. Omeniti mi je k strani 233. neke zastarele tradicije o kosovski bitki l. 1389. Ni bilo namreč vse tako, kakor nam jo pesem opeva. Vj. Klaič piše v knjigi „Slike iz slavenske povjesti“ (izdala „M. H.“ v Zagrebu 1903), „da nipošto ne stoji, da je Vuk Branković izdal cara Lazara, i da je on kriv porazu Srba“. Naš stari slovanski greh — nesloga — je vsemu kriv. Na str. 262. pravi pisec, da je „sedaj škofijska stolnica, negdanji Dioklecijanov tempelj“, a večinoma pišejo, in tudi domači znani arheologi so tega mnjenja, da je bil to Dioklecijanov mavzolej. Takisto je tudi neresnično (na str. 263.), da se je Dioklecijan rodil l. 239. v Duklji (Dioclea) v sedanji Črni gori. Dioklecijan se je rodil leta 245. najbrže (tako pišejo dr. L. Jelič, F. Bulić, S. Rutar, „Vodja po Spljetu i Solinu“ str. 26.) v mestu Solinu ali v njegovi okolici. Imenoval se je „Diocles Jovis“, kar bi mi preveli „Jupitrova slava“, in od tod po latinskem nastavku „Diocletianus“. Na str. 278. beremo, da je „Spljet ali Split“ okrajšano ime iz „Salonae palatium“, a ta misel je zastarela. Zakaj evfonska pravila, kakor tudi zgodovina, katera priča, da je Spljet že stal pred koncem III. stoletja po Krist., ne dopuščajo te razlage. Najstarejša in najpravičnejša oblika ni „Spalato“ temuč „Aspalathos“, kakor pišeta sv. Hieronim in Konstantin Porfirogenet. Ime „Aspalathos“ se nahaja tudi drugod na Balkanu in v Mali Aziji in je najbrž ilirske korenike ter pomenja po Pliniju „kraj, ki rodeva smokve“, ali pa „kraj bogat aspalata“; aspalat je aromatičen grmiček. Južno od Spljeta je kraj, ki se še zdaj imenuje „Spalatium“. Škoda, da gospod pisec, ki govori o zgodovini na raznih mestih, ni omenil cerkvenih zborov v Spljetu v letih 925., 928., 1059., 1064. in 1075. Važni so zaradi glagolice. Dobro bi jih bilo omeniti, ker se o tem toliko piše in ker imajo nekateri pri nas o tem tako krive pojme. Kdor se hoče o tem poučiti, naj bere „Hrvatsko Stražo“, „Vrhbosno“ in „Katolički List“; ravno letošnje številke teh listov prinašajo korenite članke o tem vprašanju. Solin je res sloviti, ker se morebiti razun Rima nikjer ne dobi toliko starokrščanskih spominikov. Živo mi je še v spominu, kako je bilo pri prvem arheološkem kongresu l. 1894., katerega sem se udeležil in

katerega se gospod pisec spominja na strani 271. in 272. To je bil impozanten pogled! Od razrušenja Solina l. 639. do 20. avgusta 1894 se ni tu služila služba božja. Rečenega dne pa je sredi razvalin stare bazilike na starem krščanskem groblju spljetski škof maševal na mestu, kjer je bil glavni oltar bazilike, in sicer po stari krščanski šegi obrnjen nasproti ljudstvu. Pri opisovanju Trsaškega gradu (str. 323.) bi bilo dobro navesti tudi bitko leta 799., v kateri je našel smrt zmagoviti furlanski grof Erih; tedanji pesnik žalostno opisuje to bitko in preklinja zemljo, v kateri se je rečenemu junaku strl ščit in zdrobil njegov meč. Omenil bi lahko tudi več o grofih Frankopanih, katerih lastnina je nekdaj bil ta grad.

Jezik v tej knjigi je splošno lep, pripovedovanje živo. Nekaterе besede so pa pogrešne. Tako je pri nas že vdomačena beseda „Jugoslovani“ mesto „Južni Slovani“, še bolj „Slovenci“. Dosledno piše „spominek“ namesto „spominik“, „obala“ namesto „breg“, „obrežje“, „dušmanin“ namesto „sovražnik“, „všečevati“ mesto „všeč mi je bilo“, „vgajalo mi je“, „podanik“ namesto „podložnik“, „obljuden“ namesto „naseljen“, „tumpast“, „posedujejo“ za „imajo“. „Raz“ se ne sme rabiti z roditelnikom, ampak s tožilnikom; v tem se sploh greši pri nas, dasi ljudstvo vedno pravi „raz mizo“, „raz streho je padel“ itd., česar sem se sam prepričal v krajih, kjer je ta beseda v navadi, kakor v Solčavskih planinah.

Vse to, kar smo povedali, naj služi knjigi v korist, in le želimo si še več takih potopisnih spominov, da izpopolnimo tudi tu vrzel v svoji književnosti!

Fr. S. Lekše.

Spominski listi iz zgodovine c. in kr. pehotnega polka št. 17. vitez pl. Milde.

Po rokopisni polkovni zgodovini in drugih virih sestavi Anton Funtek. Na Dunaju. V c. kr. zalogi šolskih knjig. 1903. — Zelo umestna je ta knjiga, ki nam popisuje zgodovino našega vrlega pehotnega polka. Dasi je knjiga namenjena pred vsem našim šolam, jo bodo vendar z zanimanjem čitali zlasti možje, ki so sami že služili pod zastavo tega polka. Gospod pisatelj popisuje najprej ustanovitev polka l. 1674. in način, kako so v prejšnjih časih nabirali vojake, potem pa našteva po vrsti vojna dejanja, v katerih so se odlikovali naši vojaki. L. 1817. je bil postavljen za kranjski polk in je prišel na Kranjsko, kjer je dobil naborne okraje v ljubljanskem, postojnskem in novomeškem okrožju. Z zanimanjem sprem-